

хід на еколого-економічну модель дослідження сучасних цивілізаційних процесів. При такому підході економіку розглядають як складну, нелінійну систему, основними компонентами якої виступають екологічна, соціальна і виробнича підсистеми. Принципи функціонування цієї системи повинні формуватися на основі аналізу розвитку окремих її підсистем.

Функціонування економіки в межах глобальної еколого-економічної системи повинно ґрунтуватися на закономірностях розвитку природних процесів [5]. Варто відзначити, що історично першим з'явився термін "екологічно стійкий розвиток" і тільки згодом почали використовувати термін "стійкий розвиток". Аналізуючи в цьому плані принципи нової парадигми розвитку, можна зробити висновок, що задоволення постійно зростаючої різноманітності матеріальних і духовних суспільних потреб людей, можливе тільки за однієї умови – якщо одночасно буде відбуватися підвищення продуктивності екосистем при забезпеченні їх стійкості.

Нині стійкий розвиток об'єднує екологічні, економічні, соціальні й інші чинники. У найбільш загальному випадку поняття стійкого розвитку можна трактувати як розвиток, при якому не створюється небезпека для здоров'я населення і забезпечуються всі необхідні умови його існування.

Основний закон існування будь-якої системи – прагнення до самозбереження, без дотримання цього закону її довготривале існування неможливе. Реалізація принципу самозбереження у кожній системі або групі систем має свої механізми. У межах еколого-економічної системи вирішення проблеми збереження можливе через вирішення проблеми збереження екологічної, виробничої і соціальної підсистем. Акцентування на збереження тільки окремої підсистеми (в тому числі соціальної) врешті-решт призведе до деградації еколого-економічної системи в цілому.

Література

1. Э. Вайцеккер, Ловинс Л. Фактор четыре. Витрат – половина, отдача – двойная. Новый доклад Римскому клубу. – М.: Academia, 2000. – 400 с.
2. Папа Іоанн Павло II. Екологічна криза: загальна відповідальність. Гуманітарний екологічний журнал. Т.3 вип. 2. 2001. – С. 75-77.
3. Коптюг В.А. Конференция ООН по окружающей среде и развитию (Рио-де-Жанейро, июнь, 1992 г.). Информац. обзор. – Новосибирск: Изд-во САН РАН, 1992. – 62 с.
4. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития. – Сумы: ИТД "Университетская книга", 2003. – 288 с.
5. Гринів Л. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 240 с.

УДК 504:33

*Аспір. К.В.Смірнова – Одеський державний
екологічний університет*

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто необхідність проведення екологізації економіки України, проаналізовано і запропоновано основні та першочергові напрямки екологізації, висвітлено їхнє обґрунтування.

Ключові слова: екологізація економіки, екологізація податкової системи, екологізація виробництва, екологізація інвестицій.

Some directions of ecologization of Ukrainian economy

Currently, the problem of ecologization is paid more and more attention both in Ukraine and worldwide. The following is examined in the article: the necessity of Ukraine's economy ecologization carrying out; the basic and primary directions of ecologization have been analyzed and proposed; their justification was presented.

Keywords: ecologization of economy, ecologization of taxes system, ecologization of production, ecologization of investments.

У сучасних умовах питання екологізації економіки України стає особливо актуальним. Насамперед, це пов'язано зі значним виснаженням природних ресурсів, стрімким зростанням техногенного навантаження на природне середовище, зі збільшенням питомої ваги природоексплуатуючих галузей, із щорічним збільшенням екологічних проблем і катастроф. Так, до числа найбільш гострих екологічних проблем, що мають глобальний характер, належить потепління клімату. Відповідно до недавніх досліджень, внаслідок виділення парникових газів, основним з яких є диоксид вуглецю, що утворюється внаслідок згоряння органічного палива, озонна діра у 2005 р. досягла найбільших розмірів за останні десятиліття, що також приводить до висновку – охорона навколишнього середовища має найважливіше значення як для нинішнього, так і для майбутніх поколінь.

Як складові екологізації економіки нашої країни варто виділити такі чинники як перехід України до ринкової економіки і прагнення ввійти у європейську співдружність, де екологічній проблемі стали приділяти увагу значно раніше, ніж у пострадянських країнах. Це значно посилює контроль над якістю товарів, що надходять на світові ринки, з погляду їхньої екологічності, проведенням у державі різних природоохоронних заходів, в цілому над екологічною обстановкою в Україні.

За визначенням окремих учених економістів-екологів, екологізація визначається як об'єктивно зумовлений процес перетворення всієї суспільної праці, спрямований на збереження і розвиток суспільно-економічних функцій природи [1].

На думку автора, під екологізацією можна розуміти такий подальший розвиток, що враховує екологічну складову як одну з основних у розвитку і функціонуванні будь-якого компонента економіки країни. Сюди необхідно віднести: зниження навантаження на навколишнє середовище, збереження і відтворення природних ресурсів, переоснащення виробництв і впровадження маловідходних і безвідходних технологій, проведення різних природоохоронних заходів, природоохоронна спрямованість інвестицій і багато чого іншого. Таким чином, облік екологічного чинника необхідний у всіх секторах і галузях економіки.

На наш погляд, варто виділити деякі найбільш важливі і першочергові напрямки екологізації економіки, що потребують негайного освоєння і професійного підходу (рис. 1).

Насамперед, екологізація законодавчої бази – це й облік екологічних наслідків для держави і населення при прийнятті того чи іншого закону в

будь-якій галузі, і орієнтація законодавчих і нормативних документів на екологічні проблеми та їхній дозвіл. Цей пункт є відправним у будь-якому почи-
нанні, тому що на підставі законів і відбувається та чи інша діяльність.

Рис. 1. Основні напрямки екологізації економіки

Наступним у переліку запропонованих напрямків варто виділити екологізацію податкової системи на основі затвердженого законодавства. Необхідно затвердити податки і податкові ставки таким чином, щоб будь-якому виробнику було максимально вигідно переорієнтувати свою діяльність на екологічно безпечну, ніж сплачувати штрафи. Але, водночас, варто полегшити податковий тягар для виробників екологічно чистої продукції, підприємств, які надають природоохоронні послуги, виробляють природоохоронне устаткування, використовують ресурсозберігаючі та безвідходні технології.

В умовах екологізації податкової системи світовий досвід показує позитивні результати також від впровадження і використання концепції про "подвійні дивіденди". Основною ідеєю зазначеної концепції слугує стимулювання охорони навколишнього середовища за рахунок збільшення ставок екологічних податків з одночасним зниженням традиційних податків, що виконують винятково фіскальну функцію, таких як податок на прибуток, ПДВ, прибутковий податок і ін. [4]. На наш погляд, в Україні такий підхід більш прийнятний у трансформації податкової системи, ніж просте збільшення розмаїтості чи тарифів податків.

Окремим варіантом екологізації податкової сфери необхідно розглядати зміну податків і податкових ставок для особливо небезпечних і екологічно несприятливих галузей, до яких варто зарахувати нафтову, хімічну, вугільну промисловість, атомну і теплову енергетику.

Наступним актуальним напрямком пропонуємо виділити екологізацію виробництва. Тут важливо відзначити такі заходи як: упровадження маловідходних і безвідходних технологій; переоснащення виробничих потужностей на ресурсозберігаючі; створення окремих виробничих комплексів, де крім виробництва, здійснюється також переробка і повторне використання відходів виробництва (а також знаходяться виробничі цехи з випуску тари для виробленої продукції, її збору і повторного використання), тобто існує повний рециклінг виробництва; орієнтація на випуск екологічно чистої продукції. Цей напрямок екологізації економіки України – один із найбільш складних і потребує значних інвестицій, що пов'язано з масштабним моральним і фізичним

спрацюванням устаткування на підприємствах країни. Так, виготовлення продукції на застарілому технологічному обладнанні неминуче призведе до: випуску продукції низької якості; високому ресурсоспоживанню; нагромадженню відходів виробництва; забрудненню шкідливими викидами всіх природних сфер; передчасному спрацюванню устаткування; зниженню продуктивності; додатковим витратам на поліпшення соціальної сфери і т.ін.

Згідно з викладеним вище, наступним напрямком екологізації економіки вбачається екологізація інвестицій. Зрозуміло, що у наш час будь-яке підприємство України по суті не має вільних фінансових ресурсів, що гостро порушує питання пошуку інвестицій. За період 1990 – 2000 рр. обсяг інвестицій в основний капітал на охорону довкілля і раціональне використання природних ресурсів скоротився майже у 3,5 раза. Це ще раз свідчить про необхідність пошуку фінансів. Однак складно залучити інвесторів такими проектами як будівництво очисних споруд, створення заповідних територій, і природоохоронних, відновлення земель і т.ін. Але сьогодні життя і здоров'я населення прямо залежить від навколишнього природного середовища (якості води, повітря), на що варто робити основний наголос при залученні інвесторів. Інвесторами у вирішенні природоохоронних проблем окремого підприємства, регіону, країни в цілому можуть виступати як сама держава, так і окремі внутрішні й іноземні компанії. В умовах обмеженості фінансових ресурсів виникає вибір при інвестуванні тих чи інших проектів за окремими критеріями і тоді у підприємств з'являється стимул до розроблення найбільш ефективного й екологічно вигідного проекту. Однак тут постає ще одне питання: що найбільше вигідно – проводити прямі природоохоронні заходи, спрямовані на ліквідацію уже виниклих негативних екологічних наслідків чи інвестувати проекти щодо запобігання екологічно несприятливим ситуаціям? Відповідь очевидна – у сформованій ситуації, насамперед, засоби необхідно спрямовувати на вирішення екологічних проблем, не забуваючи про необхідність уже сьогодні фінансувати природоохоронні проекти, що надалі дадуть максимальну користь для людства і навколишнього природного середовища.

Останнім з напрямків, який хотілося також особливо відзначити, на наш погляд, є екологічне виховання й освіта. Уже зараз варто піклуватися про майбутні покоління, й одним зі способів є введення вже зі шкільної лави предметів, які слугують основою для усвідомлення важливості природи в житті людини і необхідності зберігати і раціонально використовувати наявні природні блага, з подальшим продовженням екологічної освіти у вищих навчальних закладах. Також необхідно забезпечити доступність екологічної інформації для населення [3]. Люди повинні мати змогу одержувати необхідну інформацію про природоохоронні заходи, що вживаються; про екологічну ситуацію в регіоні, країні; про існуючі екологічні організації та їхню діяльність; брати участь у різних дискусіях, пропонувати свої способи вирішення тієї чи іншої екологічної проблеми. Особливо хочеться відзначити той факт, що населення також має право і повинно одержувати достовірну інформацію про якість споживаної продукції, яку необхідно вказувати на упаковці товарів.

Звичайно ж, це далеко не всі напрямки, про які варто вести переорієнтацію держави на екологічно спрямовану політику в економічній, природоохоронній, політичній, соціальній сферах, однак варто починати саме з цього сьогодні, і тоді майбутнє країни буде захищено.

Література

1. Кислий В.Н., Лапин Е.В., Трофименко Н.А. Экологизация управления предприятием: Монография. – Суми: ВТД "Университетская книга", 2002. – 232 с.
2. Синякевич І.М., Олійник О.І. Методи екологізації податкової системи// Фінанси України. – 2002, № 1. – С. 28-33.
3. Синякевич І. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети// Економіка України. – 2004, № 1. – С. 57-63.
4. Экологический менеджмент/ Н.В. Пахомова, А. Эндрес, К. Рихтер. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.
5. Экология и экономика природопользования: Учебн. для вузов/ Под ред. проф. Э.В. Гирусова, проф. В.Н. Лопатина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Единство, 2002. – 519 с.

УДК 504:339.92

Доц. І.А. Дубович, канд. геогр. наук – НЛТУ України

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ТРАНСКОРДОННИХ ВІДНОСИН: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Звернено вашу увагу на глобальні екологічні проблеми. Розглянуто важливість і актуальність транскордонної екологізації економіки. Проаналізовано проблеми екологізації у прикордонних регіонах. Описано теоретико-методичні аспекти дослідження прикордонних територій суміжних держав.

Ключові слова: екологізація економіки, сталий розвиток, транскордонна екологізація економіки, екологічні проблеми, екологічна безпека, екологічне виховання, транскордонні відносини, транскордонна географія, прикордонні території.

Doc. I.A. Dubovych – NUFWT of Ukraine

Transformation of Ukrainian transboundary relations towards the needs of ecological imperative: theory and practice

Paper deals with global environmental problems. Importance and urgency of international relations transforming towards environmentally sound relations are considered. Special emphasis is put on of international relations transformation in boundary regions. Theoretical and methodological aspects of relevant international relations transformation in boundary regions of adjacent countries are described.

Keywords: economic transformation towards ecological imperative, environmental problems, environmental security, environmental education, sustainable development, transboundary relations, transboundary geography, boundary regions, and transboundary collaboration.

У наш час чинник екологізації стає дедалі актуальнішим і одним із найпріоритетніших у міжнародних відносинах. Це пояснюється інтенсивним зростанням масштабів забруднення ґрунту, повітря, води тощо. У багатьох країнах деградація біосфери призвела до великомасштабних біологічних катастроф, до погіршення якості життя та здоров'я населення.

Необхідно зазначити, що формування сталого розвитку і забезпечення національної екологічної безпеки в будь-якій державі чи регіоні неможливе